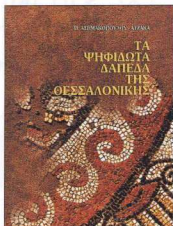


ΤΑ ΨΗΦΙΔΩΤΑ ΔΑΠΕΔΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ευτυχία Κουρκουτίδου-Νικολαΐδου

Εφόρος Αρχαιώτιτων



Στις χώρες γύρω από τη Λεκάνη της Μεσογείου, ο βαυσιλασός κόσμος των ψηφιδωτών δαπέδων της ύστερης αρχαιότητας, με την ποικιλία των χρωμάτων και των εικόνων του, δημιούργησε ένα πλέγμα καλλιτεχνικής συνοχής κι ομοιογένειας που διήρκεσε ως τον 7ο μ.Χ. αι. Η ζωντανή επίβληση μορφών και θεμάτων της ελληνικής μυθολογίας, η εακατική απόδοσή τους και η φυσιοκρατική τεχνολογία τους, όπως ιδιαίτερα εξελίχθηκε στις μεγάλες ελληνιστικές πόλεις της Μεσογείου, μαρτυρούν την ενότητα του κόσμου της ύστερης αρχαιότητας, συνέχεια του ο-ποίου αποτελεί η παλαιοχριστιανική εποχή.

Για μία πόλη όπως η Θεσσαλονίκη, που κατά τους αιώνες αυτούς υπήρξε σημαντικό καλλιτεχνικό κέντρο και το μοναδικό στον ελλαδικό χώρο εργαστήριο δημιουργίας εντοχίου ψηφιδωτού, όπως δείχνουν τα μνημεία της, είναι φυσικό να υποθέτουμε ότι υπήρξε παράλληλα και μεγάλο κέντρο παραγωγής ψηφιδωτών δαπέδων. Η πρόσφατη δημοσίευση του βιβλίου της αναπληρωτέας καθηγήτριας στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Α.Π.Θ. κ. Παναγιώτας Ασημακοπούλου-Ατζακά για "Τα ψηφιδωτά δάπεδα της Θεσσαλονίκης" τεκμηριώνει την άποψη αυτή και παρουσιάζει σε ένα ευρύτερο αναγνωστικό κοινό την ειδική επιστημονική γνώση.

Το βιβλίο με τον τίτλο "Τα ψηφιδωτά δάπεδα της Θεσσαλονίκης", καρπός μακροχρόνιας έρευνας, ανήκει στον τρίτο τόμο του συνολικού έργου το οποίο έχει το γενικό τίτλο: *Σύνταγμα των παλαιοχριστιανικών ψηφιδωτών δαπέδων της Ελλάδας*, και το οποίο εντά-

ζεται στο ερευνητικό πρόγραμμα του Κέντρου Βυζαντινών Ερευνών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Ήδη έχουν δημοσιευθεί δύο τόμοι για τα ψηφιδωτά δάπεδα των νησιών, της Πελοποννήσου και της Στερεάς Ελλάδας. Τα ψηφιδωτά δάπεδα της Θεσσαλονίκης αποτελούν την αυστηρή πρώτη από τις δύο ενότητες του τρίτου τόμου του προγράμματος, ο οποίος αφορά στα δάπεδα της Μακεδονίας και της Θράκης. Ο διαχωρισμός αυτός υπήρξε απαραίτητος, κυρίως λόγω του μεγάλου αριθμού του υλικού που προέρχεται από την πόλη της Θεσσαλονίκης, μία πόλη που υπήρξε άλλωστε το μεγαλύτερο αστικό κέντρο της παλαιοχριστιανικής περιόδου στον ελλαδικό χώρο και σημαντικό κέντρο παραγωγής ψηφιδωτών.

Στην εισαγωγή του βιβλίου, η συγγραφέας αρχίζει με μια εκτενή θεωρητική των ψηφιδωτών δαπέδων του Ανατολικού συγκροτήματος του Γαλερίου. Το φιλόδοξο οικοδομικό πρόγραμμα του γαλεριανού συγκροτήματος, στο οποίο εντάσσονται και τα ψηφιδωτά δάπεδα, συμπίπτει με μια λαμπρή περίοδο ακμής της πόλης, της οποίας οι επιπτώσεις είναι καθοριστικές και στον πολιοδομικό και στον καλλιτεχνικό τομέα. Ακολουθεί μια επιστημονικά άριστα ανάλυση της θεματολογίας και της σύνθεσης των ψηφιδωτών δαπέδων της παλαιοχριστιανικής περιόδου, η συγκριτική ανάλυσή τους με ψηφιδωτά άλλων περιοχών, και οι κατάλογοι των ψηφιδωτών. Η εικονογραφική αυτή ανάλυση, καθώς και ο θεματολογικός πίνακας των ψηφιδωτών της Θεσσαλονίκης που ακολουθεί, αναδεικνύουν ένα ιδιαίτερα χρήσιμο εργαλείο για τους αρχαιολόγους και τους συντηρητές, τους σχεδιαστές και τους ζωγράφους, που θα εργάζονται στις μελλοντικές ανακατασκευές της πόλης, για την αναγνωρίση και συμπλήρωσή των θεμάτων.

Το σημαντικό αυτό βιβλίο έχει, νομίζω, δύο τουλάχιστον επίπεδα ανάγνωσης. Το πρώτο επίπεδο είναι αυτό της συστηματικής τεκμηρίωσης, αρχαιοθετικής αλλά και ταύτισης ενός πολιτισμού, εν πολλοίς άγνωστου, υλικού, αποσπασμένου από τα οικοδομήματα στα οποία ανήκε και συσσωρευμένου σε αυλές μουσείων και σε αρχαιολογικές αποθήκες. Το δεύτερο επίπεδο ανάγνωσης είναι τα ιστορικά και καλλιτεχνικά συμπεράσματα που προκύπτουν από την έρευνα της εξέλιξης του ψηφιδωτού στη Θεσσαλονίκη και διαγράφουν το

πρόσωπο των εργασιών της πόλης. Το καλλιτεχνικό αυτό είδος δεν είναι μόνο προϊόν υψηλής μηχανικής τέχνης αλλά, λόγω της μεγάλης χρήσης του σε κοσμικά κτίρια, βρίσκεται σε επαφή με την καθημερινή ζωή. Επίσης, περισσότερο από κάθε άλλο είδος εακατικής έκφρασης, βρίσκεται στα χέρια των μαστόρων που ερμηνεύουν με τη δική τους γνώση και τη δική τους ευαισθησία παλιά θέματα και νέες δημιουργίες.

Λόγω της ενασχόλησής μου για πάρα πολλά χρόνια με την προστασία και διαφύλαξη των αρχαίων, είμαι σε θέση να γνωρίζω την επίπονη προσπάθεια που απαιτήθηκε από την ερευνητριά, το αίσθημα ευθύνης και το πείσμα με το οποίο έβαλε εξαντλητικά κάθε λεπτομέρεια, σε παλιά αρχεία και αρχαιολογικές αποθήκες, ώστε να φθάσει σε μια υπεύθινη απάντηση σε κάθε ερωτηματικό.

Με τον τρόπο αυτό δικαίωθενται η προτεραιότητα που θέτει η ελληνική αρχαιολογική υπηρεσία στην προστασία των αρχαιοτήτων και θέτει τον δάκτυλο επί των τύπων των ήλων, σε ένα σοβαρό προβληματισμό της διεθνούς αρχαιολογικής κοινότητας σχετικά με την επίτοπο διατήρηση των ψηφιδωτών και πικρών την κατάταξη τους ή την αποκόλλησή τους ή τη μεταφορά τους στις αρχαιολογικές αποθήκες, ώστε να υπάρξει κάποια η δυνατότητα μιας παρόμοιας επιστημονικής έρευνας και σύνθεσης, που μας παρηγορεί ότι, παρά όλα αυτά, σχεδόν τίποτε δεν έχει χαθεί.

Γενικά στοιχεία της έκδοσης:

Συγγραφέας: Π. Ασημακοπούλου-Ατζακά, αναπληρωτριά καθηγήτρια του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (Κέντρο Βυζαντινών Ερευνών).

Πλήρης τίτλος του πολύτιμου έργου: *Σύνταγμα των παλαιοχριστιανικών ψηφιδωτών δαπέδων της Ελλάδας*, Τόμος III: Μακεδονία-Θράκη, 1. Τα ψηφιδωτά δάπεδα της Θεσσαλονίκης.

Τόπος και χρονολογία έκδοσης: Θεσσαλονίκη 1998 (συνέκοση του Οργανισμού Πολιτιστικής Προώθησής της Ευρώπης - Θεσσαλονίκη 1997 και του Κέντρου Βυζαντινών Ερευνών της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης).

Σειρά εκδόσεων του Κέντρου Βυζαντινών Ερευνών: ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΜΝΗΜΕΙΑ 9

Σελίδες κειμένου 415.